

Valtiovarainministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö
Sisäministeriö

17.2.2021

Eduskunnan hallintovaliokunta

Asia: HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi.

Talouden ohjaus, investointisuunnitelma ja lainanottovaltuus

Ministeriöltä on pyydetty kirjallista lausuntoa otsikon mukaisessa asiassa. Valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä sisäministeriö lausuvat kohteliaimmin seuraavaa.

Talouden ohjauksen taustaa

Hyvinvointialueesta ehdotettavan lain (hyvinvointialuelaki) 115 §:ssä säädettäisiin hyvinvointialueen talousarvion ja -suunnitelman laatimisesta ja hyväksymisestä sekä hyvinvointialueen taloudelle asetettavasta tasapainovaatimuksesta. Aluevaltuusto päättää hyvinvointialuestrategiasta sekä talousarviosta ja taloussuunnitelmasta ja muista hyvinvointialueen talouden ja toiminnan kannalta merkittävimmistä asioista. Talousarviossa tulee tarkastella hyvinvointialuekonsernia kokonaisuutena ja ottaa huomioon koko konsernin talouden vastuut ja velvoitteet. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä aluevaltuuston tulisi hyväksyä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi (suunnitelmakausi). Talousarviovuosi olisi taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi. Taloussuunnitelman laadinta vahvistaa hyvinvointialueen talouden pitkäjänteistä suunnittelua. Taloussuunnitelma on laadittava siten, että se on tasapainossa tai ylijäämäinen viimeistään talousarviovuotta seuraavan toisen vuoden päättyessä.

Esityksen mukaan hyvinvointialueet hallinnoisivat omia toimitilojaan ja kiinteistöjään. Esityksen mukaan hyvinvointialueet omistaisivat niille sairaanhoitopiireiltä ja erityishuoltopiireiltä siirtyvät kiinteistöt ja vastaisivat niistä aiheutuneista kustannuksista. Hyvinvointialueen rahoitus perustuisi rahoituslain mukaiseen valtion yleiskatteisen rahoitukseen eikä sisältäisi erillistä investointien rahoitusta. Hyvinvointialueet eivät voisi ottaa verotusoikeuden puuttuessa vapaasti lainaa, koska tällöin valtion rahoituksen määrä ja valtion riskit kasvaisivat ilman, että valtio voisi siihen vaikuttaa. Hyvinvointialueen rahoituslain mukainen rahoitus riittäisi lähtökohtaisesti vain hyvinvointialueen ylläpitoinvestointeihin. Lakisääteisten velvoitteiden turvaamiseksi tarpeelliset uusia korvausinvestoinnit tulisi lisäksi voida rahoittaa.

Aluevaltuusto päättäisi hyvinvointialueen palvelustrategiasta ja palveluverkosta mukaan lukien toimitiloistaan, mutta rahoitusmallista johtuisi, että investointeja ja niitä vastaavia sopimuksia koskevaa hyvinvointialueen päätöksentekoa ohjattaisiin lailla ja laissa säädetyillä valtioneuvoston ja ministeriöiden päätöksillä. Hyvinvointialueen lainanottoa ja investointien suunnittelua ja ohjaamista koskevilla säännöksillä estettäisiin sekä valtion että hyvinvointialueen talouden ja toiminnan riskien kasvaminen. Riskien hallinnalla varmistettaisiin osaltaan perustuslain turvaamien riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen toteutuminen ja hyvinvointialueiden käytännön edellytykset suoriutua tehtävistään.

Lainanottovaltuus ja investointisuunnitelma

Hyvinvointialuelain 115 §:n mukaan hyvinvointialueen rahoitustarvetta ei saisi kattaa hyvinvointialueen taloussuunnitelmassa pitkäaikaisella lainalla. Tästä poikkeuksena säädettäisiin hyvin-

vointialueesta ehdotetun lain 15 §:ssä lainanottovaltuudesta. Valtioneuvosto päättäisi valtiovarainministeriön esityksestä hyvinvointialueen tilikausittaisen valtuuden ottaa pitkäaikaista lainaa investointien rahoittamiseksi. Lainaa ei olisi mahdollista käyttää muuhun tarkoitukseen.

Lainanottovaltuus olisi laskennallinen ja perustuisi hyvinvointialueen lainanhoitokykyyn, joka määritettäisiin laissa säädetyn laskentakaavan perusteella.

Jos julkisen talouden valtiontalouden tai hyvinvointialueen rahoitusasema heikentyisi merkittävästi ja poikkeuksellisesti, hyvinvointialueiden lainanottovaltuus voitaisiin kuitenkin vahvistaa laskennallista valtuutta pienemmäksi. Esimerkiksi laajakantoisen taloudellisen kriisin takia voitaisiin myös hyvinvointialueiden lainanottovaltuuksia joutua rajoittamaan vastaavasti kuin muutakin julkista taloutta sopeutetaan. Odottamattomien kriisien seurauksena julkinen talous ja valtiontalous voivat heikentyä yllättäen, ja talouden sopeuttaminen aiemmalle uralle sen jälkeen voi vaatia usean vuoden ponnisteluita koko julkisessa taloudessa, mukaan lukien hyvinvointialueiden taloudessa. Koska kunkin hyvinvointialueen lainanottovaltuus pääsäännön mukaan mitoitettaisiin vuosittain hyvinvointialueen lainanottoyvyn mukaan, sen ei voida katsoa perusteettomasti rajoittavan hyvinvointialueen taloudellista päätöksentekoa.

Hyvinvointialueesta ehdotetun lain 15 §:n 3 momentissa säädettäisiin hyvinvointialueen pitkäaikaisen lainan ottamisen valtuudesta poikkeuksellisissa tilanteissa hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvien palvelujen turvaamiseksi. Valtioneuvosto voisi muuttaa hyvinvointialueen lainanottovaltuutta hyvinvointialueen hakemuksesta tai ministeriöiden aloitteeseen perustuen, jos hyvinvointialueen investointitarve olisi kiireellinen ja investointi olisi välttämätön hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvien palvelujen tuottamisen jatkuvuuden kannalta tai lainsäädännössä edellytettyjen palvelujen turvaamiseksi eikä investointitarvetta voitaisi kattaa muulla tavoin. Hyvinvointialueissa säädettäisiin valmisteluryhmästä, joka arvioisi lisälainanottovaltuuden edellytyksiä sekä tarvittavan lainanottovaltuuden suuruutta sekä hyvinvointialueelle asetettavia ehtoja. Sääntelyllä varmistettaisiin riittävä tietopohja investoinnin vaikutuksista palvelujen turvaamiseksi kyseisellä hyvinvointialueella.

Koska hyvinvointialueiden asema velallisenä olisi puuttuvan verotusoikeuden vuoksi rajoitettu, valtio voisi myöntää takauksen hyvinvointialueen lainoille, jotka se ottaisi lainanottovaltuuden puitteissa investointien rahoittamiseksi. Hyvinvointialuelain 17 - 20 §:ssä säädettäisiin tarkemmin valtion takauksen antamista koskevasta menettelystä.

Hyvinvointialueiden lainanottovaltuutta ja investointien ohjausta koskeva sääntely on tarpeen hyvinvointialueiden rahoitusmallin ja toimitilojen hallintaa koskevan ratkaisun takia. Investointisuunnitelmaa ja sen hyväksymismenettelyä koskevan sääntelyn tarkoituksena on varmistaa, että hyvinvointialue suunnittelee investoinnit taloudellisesti kestävästi siten, että niihin käytettävissä oleva rahoitus riittää. Lisäksi tarkoituksena on varmistaa, että eri hyvinvointialueiden laajoja investointeja koskevat hankkeet suunnitellaan valtakunnallisten strategisten tavoitteiden mukaisesti ja kustannusvaikuttavasti huomioiden muiden hyvinvointialueiden vastaavat suunnitelmat.

Hyvinvointialueen tulisi hyvinvointialuelain 16 §:n mukaisesti laatia vuosittain investointisuunnitelma seuraavaa tilikautta seuraavien neljän tilikauden aikana aloitettavista hyvinvointialuekonsernin investoinneista ja niiden rahoituksesta. Investointisuunnitelman tulisi sisältää tiedot suunnitelluista toimitila- ja kiinteistöinvestoinneista. Myös muita kokonaisuuksia koskevista investoinneista tulisi esittää tiedot. Näitä olisivat etenkin tiedot laitteista, kalustoa sekä tieto- ja viestintätekniisiä ratkaisuja koskevista investoinneista. Lisäksi hyvinvointialueen tulisi investointisuunnitelmassa esittää tiedot investointia vastaavista sopimuksista. Esimerkiksi toimitilat voidaan rahoittaa usealla eri tavalla, kuten kiinteistöleasing-sopimuksilla ja yhteistyömalleilla, kuten niin kutsutuilla elinkaarimalleilla. Nämä rinnastettaisiin investointien ohjausta ja investointisuunnitelmaa koskevassa sääntelyssä investointeihin. Investointeja vastaavia sopimuksia olisivat lisäksi

muun muassa pitkäaikaiset toimitilojen vuokrasopimukset sekä muut sopimukset, joissa on kysymys sitoutumisesta useampaa vuotta koskevaan sopimukseen. Lisäksi esityksen tulisi sisältää edellä mainittujen hyödykkeiden luovutukset. Tämä tarkoittaisi, että esimerkiksi toimitilojen ja sopimusten suunnitellut luovutukset tulisi esittää investointisuunnitelmassa. Jos hyvinvointialue haluaisi perustaa esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon toimitilojen hallinnointia varten erillisen kiinteistöyhtiön, yhtiölle luovutettaviksi aiotut toimitilat tulisi sisällyttää investointisuunnitelmaan. Investointisuunnitelmassa ei tarvitsisi yksilöidä esimerkiksi kaikkia irtaimen omaisuuden hankintoja, kuten koneita ja kalustoa. Investoinnit ja luovutukset voitaisiin esittää merkittäviä investointeja lukuun ottamatta luokiteltuna hyödykeryhmittäin vastaavalla tavalla kuin hyvinvointialueen talousarvion investointiosassa.

Investointisuunnitelma ei saisi olla ristiriidassa hyvinvointialuelain 15 §:ssä tarkoitetun hyvinvointialueen lainanottovaltuuden kanssa. Investointisuunnitelmassa tulisi olla osoitettu sen rahoittaminen. Lainanottovaltuuden perusteella otettavaksi suunnitellun lainarahoituksen sekä mahdollisen muun rahoituksen tulisi kattaa suunnitelman sisältävät menot.

Hyvinvointialueen talousarvion ja -suunnitelman sisältämässä investointiosasta olisi ilmentävä hyvinvointialueen investointien lisäksi hyvinvointialuekonsernin toiminnallisesti ja taloudellisesti merkittävimmät investoinnit ja sen olisi perustuttava investointisuunnitelmaan, jonka toimivaltaiset ministeriöt ovat hyväksyneet. Hyvinvointialueen tilinpäätökseen sisältyvässä toimintakertomuksessa olisi esitettävä selvitys hyvinvointialueen ottamien pitkäaikaisten lainojen lisäyksistä ja investoinneista.

Hyvinvointialueiden investointisuunnitelmia käsiteltäisiin hyvinvointialueiden ohjausprosessissa. Hyvinvointialueen olisi toimitettava esitys investointisuunnitelmasta valtiovarainministeriölle, sosiaali- ja terveysministeriölle ja sisäministeriölle kunkin kalenterivuoden loppuun mennessä. Ennen tätä hyvinvointialueen alustavaa investointisuunnitelmaa käsiteltäisiin sosiaali- ja terveysministeriön, sisäministeriön ja valtiovarainministeriön kunkin hyvinvointialueen kanssa vuosittain käymissä neuvotteluissa. Osana valtioneuvoston nelivuotiskausittain vahvistamia sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisen valtakunnallisia strategisia tavoitteita vahvistettaisiin myös yleiset linjaukset sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen investoinneista. Tavoitteena olisi kehittää sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen perustana olevaa infrastruktuuria koko maan tasolla tavalla, joka ottaa huomioon sekä valtakunnalliset että alueelliset näkökulmat. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ehdotettavan lain (sote-järjestämislaki) 25 ja 26 §:ssä sekä pelastustoimen järjestämisestä ehdotettavan lain (pelastustoimen järjestämislaki) 11 §:ssä säädettäisiin investointisuunnitelman sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevasta osasta (sosiaali- ja terveydenhuollon osasuunnitelma) ja pelastustoimea koskevasta osasta (pelastustoimen osasuunnitelma) sekä investointisuunnitelman hyväksymismenettelyä.

Sote-järjestämislain mukaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevan investointisuunnitelman osan (sosiaali- ja terveydenhuollon osasuunnitelma) tulisi perustua lain 22 §:ssä tarkoitettuihin sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisiin tavoitteisiin sekä väestön palvelutarpeeseen. Hyvinvointialueen olisi valittava sosiaali- ja terveydenhuollon osasuunnitelmaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen kannalta tärkeimmät investoinnit, ja siinä olisi arvioitava sen sisältämien toimien vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisuuteen, laatuun ja kustannusvaikuttavuuteen hyvinvointialueella. Siinä olisi otettava huomioon lain 36 §:ssä tarkoitettu hyvinvointialueiden yhteistyösopimus, jossa samaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueeseen kuuluvien hyvinvointialueiden olisi sovittava yhteistyöstä vaikutuksiltaan laajakantoisia ja taloudellisesti merkittäviä investointeja koskien siltä osin kuin tämä olisi tarpeellista muun sopimuksessa sovitun hyvinvointialueiden yhteistyön kannalta.

Pelastustoimen järjestämislain mukaan hyvinvointialueen investointisuunnitelman pelastustoimea koskevan osan (pelastustoimen osasuunnitelma) tulisi perustua lain 8 §:ssä tarkoitettuihin

pelastustoimen valtakunnallisiin tavoitteisiin sekä kansallisiin, alueellisiin ja paikallisiin tarpeisiin sekä onnettomuusuhkiin ja muihin uhkiin. Hyvinvointialueen olisi valittava pelastustoimen osasuunnitelmaan hyvinvointialueen pelastustoimen järjestämisen kannalta tärkeimmät investoinnit, ja siinä olisi arvioitava sen sisältämien toimien vaikutuksia hyvinvointialueen pelastustoimen palvelujen yhdenvertaiseen saatavuuteen, laatuun ja kustannusvaikuttavuuteen.

Hyvinvointialue saisi toteuttaa investoinnin tai pitkävaikutteisen hyödykkeen luovutuksen vain, jos se sisältyisi toimivaltaisen ministeriön hyväksymään investointisuunnitelman osasuunnitelmaan. Hyvinvointialueen olisi lisäksi hyvinvointialuelain 48 §:ssä tarkoitetulla omistajaohjauksella huolehdittava, että hyvinvointialuekonsernin investointi tai pitkävaikutteisen hyödykkeen luovutus ei olisi ristiriidassa hyväksytyyn osasuunnitelman kanssa.

Investointisuunnitelman hyväksymismenettelyssä sosiaali- ja terveysministeriö hylkäisi hyvinvointialueen investointisuunnitelman kokonaisuudessaan, jos se olisi ristiriidassa hyvinvointialueen lainanottovaltuuden kanssa. Tällöin hyvinvointialueen olisi toimitettava lainanottovaltuuden kanssa yhteensovitettu korvaava investointisuunnitelma viivytyksettä sosiaali- ja terveysministeriölle, sisäministeriölle ja valtiovarainministeriölle. Jos investointisuunnitelma ei olisi ristiriidassa hyvinvointialueen lainanottovaltuuden kanssa, sosiaali- ja terveysministeriö päättäisi hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon osasuunnitelman hyväksymisestä ja sisäministeriö pelastustoimen osasuunnitelman hyväksymisestä. Ministeriöt tekisivät asiasta erilliset päätökset, joista voisi hakea erikseen muutosta ja jotka olisivat erikseen täytäntöön pantavissa. Ministeriöt hyväksyisivät tai jättäisivät hyväksymättä toimivaltaansa kuuluvan osasuunnitelman aina kokonaisuudessaan. Mikäli hyvinvointialueen investointisuunnitelma tai sen osasuunnitelma tulisi hylätyksi, asianominen ministeriö ei määräisi siitä, miten hyvinvointialue muuttaisi esitystään, vaan hyvinvointialue päättäisi tästä itsehallintonsa perusteella. Toimivaltainen ministeriö arvioisi ainoastaan, täyttääkö hyvinvointialueen toimittama uusi suunnitelma laissa säädetyt suunnitelman hylkäämisperusteet.

Sosiaali- ja terveysministeriö voisi jättää sosiaali- ja terveydenhuollon osasuunnitelman hyväksymättä, jos 1) siinä ei olisi osoitettu rahoitusta kaikille siihen sisältyville investoinneille; 2) se olisi ristiriidassa sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueella laaditun hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen kanssa; 3) olisi ilmeistä, että siihen sisältyvä vaikutuksiltaan laajakantoinen tai taloudellisesti merkittävä investointi voitaisiin toteuttaa kustannustehokkaammin hyvinvointialueiden välisenä yhteistyönä; tai 4) olisi ilmeistä, että siihen sisältyvä vaikutuksiltaan laajakantoinen tai taloudellisesti merkittävä investointi tai tällainen omaisuuden luovutus ei edistäisi toiminnan kustannusvaikuttavaa järjestämistä. Sisäministeriö voisi jättää pelastustoimen osasuunnitelman hyväksymättä vastaavin perustein lukuun ottamatta toiseksi mainittua perustetta, joka koskisi vain sosiaali- ja terveydenhuollon osasuunnitelmaa. Koska hyvinvointialueiden valtion ohjauksessa tulisi huolehtia siitä, ettei ilman riittäviä perusteita rajoiteta hyvinvointialueiden mahdollisuutta itse päättää itsehallintonsa perusteella investointihankkeista, kolmas ja neljäs hylkäämisperuste koskisivat vain vaikutuksiltaan laajakantoisia ja taloudellisesti merkittäviä hankkeita. Myös toiseksi mainittu peruste koskisi lähtökohtaisesti vain tällaisia hankkeita, koska sote-järjestämislain 36 §:n mukaan yhteistyösopimuksessa tulisi sopia vain tällaisia investointeja koskevasta yhteistyöstä. Sote-järjestämislain ja pelastustoimen järjestämislain mukaan vaikutuksiltaan laajakantoisella investoinnilla ja tällaisella luovutuksella tarkoitettaisiin sellaista hanketta, joka vaikuttaisi merkittävästi hyvinvointialueiden väliseen työnjakoon tai jolla olisi muutoin pitkäkestoisia tai maantieteellisesti laajoja vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuoltoon tai pelastustoimeen hyvinvointialueella. Taloudellisesti merkittäväällä investoinnilla ja tällaisella luovutuksella tarkoitettaisiin sellaista hanketta, joka vaikuttaisi hyvinvointialueen talouteen pitkäaikaisesti olennaisella tavalla.

Helsingin kaupungin kunta-asetusta ja verotusoikeudesta johtuen sen investointien ohjaukseen liittyisi joitakin erityispiirteitä. Helsingin kaupungin pitkäaikaisen lainan ottamista ei voitaisi rajoit-

taa, eikä sille siten määritettäisi lainanottovaltuutta. Kuitenkin myös Helsingin olisi laadittava investointisuunnitelma hyvinvointialuelain, sote-järjestämislain ja pelastustoimen järjestämislain mukaisesti. Investointisuunnitelma käsiteltäisiin ja se olisi mahdollista hylätä järjestämislakien mukaisesti hyvinvointialueiden investointisuunnitelmien tavoin lukuun ottamatta lainanottovaltuuden mukaista rajoitusta. Hyväksytty investointisuunnitelma ei kuitenkaan olisi Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uusien investointien ja omaisuuden luovutusten edellytyksenä, koska Helsingin kaupungilla olisi kuntana mahdollisuus tehdä investointeja myös yleisen toimialansa puitteissa. Helsingin kaupunki voisi kuitenkin kohdistaa sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen tehtäviä koskevaan erilliskirjanpitoonsa vain toimivaltaitten ministeriöiden hyväksymän investointisuunnitelman mukaiset investoinnit. Helsingin sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen taloussuunnitelmaa koskisi tasapainovelvoite. Tästä johtuen, vaikka investointien kokonaismäärää ei Helsingin osalta voitaisi rajoittaa samalla tavoin kuin hyvinvointialueiden kohdalla, tulisi Helsinginkin huolehtia valtion rahoituksen riittävydestä kuluihin, mukaan lukien investointien poistoihin. Helsinki voisi kaupungin puolella toteuttaa investointisuunnitelman ulkopuolisia investointeja, mutta ne olisi esitettävä muun kaupungin talousarvion investointiosassa eikä niiden menoja voisi kirjata sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen erilliskirjanpitoon. Tällä tavoin ne eivät olisi mukana myöskään valtion rahoituksen jälkikäteistarkistuksessa.

Hyvinvointialuelain 21 §:ssä säädettäisiin hyvinvointialueiden yhtiömuotoisesta toimitila- ja kiinteistöhallinnon osaamiskeskuksesta, jossa valtio voisi olla osakkaana. Osaamiskeskuksen tehtävänä olisi ylläpitää hyvinvointialueiden yhteistä tilatietojärjestelmää ja sillä voisi olla myös muita hyvinvointialueiden päättämiä tehtäviä. Yhtenäinen tilatieto ja kustannustieto olisivat tarpeen hyvinvointialueen kustannusten seurannan ja johtamisen perusteena sekä hyvinvointialueiden rahoituksen riittävyyden arvioinnissa. Lisäksi yhtenäinen tietopohja tukisi hyvinvointialueiden valtion ohjausta.

Hyvinvointialueen arviointimenettely

Laissa säädettäisiin hyvinvointialueen arviointimenettelystä, jossa valtio ja hyvinvointialue arvioivat hyvinvointialueen taloudellisia sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tai pelastustoimen palvelujen järjestämiseen liittyviä edellytyksiä selvittää tehtävistään. Arviointimenettely käynnistyisi valtionvarainministeriön päätöksellä.

Arviointimenettely voisi käynnistyä hyvinvointialuelain 123 §:ssä säädettyjen hyvinvointialueen taloutta koskevien edellytysten täytyessä. Valtiovarainministeriöllä olisi harkintavaltaa menettelyn käynnistämiseksi, koska etenkin talouden tunnuslukuihin perustuvat kriteerit ovat jossain määrin mekaanisia, eikä niissä voida ottaa huomioon kaikkia hyvinvointialueen talouteen ja toimintaan liittyviä moninaisia toiminnallisia kysymyksiä. Menettely voitaisiin käynnistää kattamatoman alijäämän perusteella sekä tiettyjen talouden tunnuslukujen täytyessä kahtena tilikautena peräkkäin. Arviointimenettely voitaisiin käynnistää myös, jos hyvinvointialueelle olisi myönnetty hyvinvointialuelain 15 §:n 3 momentissa tarkoitettu lisälainanottovaltuus taikka kaksi kertaa kolmen peräkkäisen tilikauden aikana hyvinvointialueiden rahoituksesta ehdotettavassa laissa tarkoitettua lisärahoitusta. Hyvinvointialueen taloudellinen tilanne olisi näissä tilanteissa sen kaltainen, että se uhkasi vaarantaa hyvinvointialueen edellytykset selvittää tehtävistään. Hyvinvointialuelain 15 §:n 3 momentissa säädetty lainanottovaltuus merkitsisi tilannetta, jossa poikkeuksellisesti hyvinvointialue voisi velkaantua yli sen taloudellisen tilanteen mahdollistavan lainanhoitokyvyn. Menettely voitaisiin jättää käynnistämättä esimerkiksi tilanteessa, jossa nostettu laina ei olisi suuruusluokaltaan sellainen, että hyvinvointialue ei kykenisi sopeuttamaan sen vaikutuksia talousarvioissa ja talous- ja toimintasuunnitelmassaan.

Lisäksi säädettäisiin, että arviointimenettely käynnistyisi sosiaali- ja terveysministeriön aloitteen perusteella. Sote-järjestämislain 27 §:n mukaan sosiaali- ja terveysministeriö voisi tehdä aloitteen, jos on osoittautunut, että hyvinvointialueen kyky järjestää sosiaali- ja terveydenhuolto on

ilmeisesti vaarantunut muutoin kuin tilapäisesti järjestämislaissa tarkemmin säädettyjen sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisuutta, riittävyttä, asiakas- tai potilasturvallisuutta, kustannuksia tai hyvinvointialueen järjestämiskykyä koskevien edellytysten täyttyessä. Sosiaali- ja terveysministeriö voisi tehdä aloitteen hyvinvointialueen arviointimenettelyn käynnistämiseksi, jos hyvinvointialueen kyky järjestää sosiaali- ja terveydenhuolto olisi ilmeisesti vaarantunut vähintään kahtena kolmesta peräkkäisestä kalenterivuodesta lain 30 §:ssä säädettyjen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntija-arvioiden tietoihin perustuen. Sosiaali- ja terveysministeriö arvioisi hyvinvointialueen kykyä järjestää sosiaali- ja terveydenhuoltoa arvioimalla yksittäisen hyvinvointialueen tilanteen lisäksi valtakunnallista sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuutta. Aloitteen tekemistä harkitessaan sosiaali- ja terveysministeriö tekisi hyvinvointialueen kanssa keskustellen kokonaisarvion siitä, olisivatko hyvinvointialueella ilmenneet ongelmat korjattavissa ilman arviointimenettelyä. Valtiovarainministeriöllä ei olisi harkintavaltaa menettelyn käynnistämisen osalta silloin, kun sosiaali- ja terveysministeriö tekisi asiassa aloitteen.

Arviointimenettelyä varten nimettäisiin arviointiryhmä, johon valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, sisäministeriö ja hyvinvointialue nimeäisivät edustajansa. Arviointiryhmä tekisi ehdotuksen hyvinvointialueen talouden tervehtyttämiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen palvelujen järjestämisen edellytysten turvaamiseksi tarvittavista toimita. Aluevaltuuston olisi käsiteltävä arviointiryhmän toimenpide-ehdotukset ja saatettava niitä koskeva päätös valtiovarainministeriön tietoon mahdollisia jatkotoimenpiteitä varten. Hyvinvointialueen talousarvio ja –suunnitelma olisi laadittava siten, että ne toteuttavat valtuuston päätöksiä toimenpiteistä. Toimintakertomuksessa olisi esitettävä selvitys toimenpiteiden toteutumisesta ja riittävydestä tilikaudella. Valtiovarainministeriö päättäisi tarkoitettujen arviointiryhmän toimenpide-ehdotusten ja aluevaltuuston päätösten perusteella, onko hyvinvointialue- ja maakuntajakolain 8 §:ssä tarkoitetun aluejakoselvittäjän asettaminen tarpeen.

Hyvinvointialuelain 123 §:ssä säädettäisiin hyvinvointialueen viranomaisen toimivallan rajoittamisesta arviointimenettelyn aikana ja menettelyssä laaditun toimenpideohjelman toteuttamisen aikana. Tarkoituksena olisi estää hyvinvointialueen taloudellisen aseman heikentyminen entistään sinä aikana, kun hyvinvointialueen arviointimenettely tai arviointimenettelyn jälkeen tapahtuva harkinta hyvinvointialueen muuttamisesta on käynnissä taikka aluevaltuuston päättämisen toimenpideohjelman keston aikana. Toimivallan rajoitus koskisi sellaisia hyvinvointialueen viranomaisen päätöksiä, joilla olisi merkittäviä, pitkäaikaisia vaikutuksia hyvinvointialueen talouteen. Tällaisia päätöksiä voisivat olla esimerkiksi uudet, pitkäaikaiset ja hyvinvointialueen talouden kokonaisuuden huomioon ottaen merkittävät sopimukset. Jos arviointiryhmän toimenpideesitys olisi jo annettu, rajoitettaisiin lisäksi sellaisia päätöksiä, jotka olisivat arviointiryhmän toimenpide-ehdotusten vastaisia. Hyvinvointialueen viranomaisella olisi kuitenkin aina oikeus tehdä päätös, jos päätöstä ei välttämättömistä syistä tai asian kiireellisyyden vuoksi olisi mahdollista lykätä. Hyvinvointialueen olisi annettava valtiovarainministeriölle pykälässä tarkoitettut päätökset tiedoksi. Valtiovarainministeriöllä olisi oikeus laillisuusperusteella tehdä oikaisuvaatimus ja aluevalitus hyvinvointialueen viranomaisen tekemistä säännöksessä tarkoitetuista päätöksistä.